

L'Albera

(Font: <http://municat.gencat.cat>)

Al vessant sud del massís de l'Albera hi trobem dues zones ben diferenciades. L'occidental, amb vegetació de caràcter centreeuropeu, amb fagedes i rouredes humides, i l'oriental, més mediterrània, amb vegetació de suredes i brolles on subsisteixen les darreres poblacions de tortuga mediterrània.

Història de protecció del Paratge

El Paratge Natural d'Interès Nacional de l'Albera va ser creat per la Llei 3/1986, de 10 de març, del Parlament de Catalunya (DOGC 666, de 26.3.1986). Posteriorment, el Decret 101/1987, de 20 de febrer, sobre desplegament de la Llei 3/1986 (DOGC 825, de 6.4.1987), estableix la creació de dues reserves naturals parcials en el si del Paratge Natural. Aquestes són la Reserva Natural Parcial de la Capçalera de l'Orlina, de 384 ha, creada amb la finalitat de preservar-ne la flora, especialment la fageda, i la Reserva Natural Parcial de la Vall de Sant Quirze, de 585 ha, per a la protecció de la tortuga mediterrània. Poc més endavant, el Decret 123/1987, de 12 de març, sobre declaració de reserves naturals per a la protecció d'espècies animals en perill de desaparició a Catalunya (DOGC 833, de 29.4.1987), crea la Reserva Natural Parcial de Sant Quirze, de 742 ha, també per a la protecció de la tortuga mediterrània.

Per tant, els espais naturals de protecció especial de l'Albera ocupen una superfície total de 4.207 ha, de les quals 3.465 corresponen al Paratge Natural pròpiament dit (i que inclou dues reserves naturals parcials) i 742 ha a la reserva annexa de Sant Quirze.

El Paratge Natural i les reserves estan inclosos, des del 2006, en un espai d'interès natural més extens anomenat l'Albera, que forma part de la xarxa Natura 2000 en aplicació de la Directiva 92/43/CEE, que crea una xarxa ecològica europea d'espais protegits.

L'àmbit d'aquest nou espai protegit té una superfície de 16.302 ha i s'estén pels municipis de la Jonquera, Cantallops, Peralada, Mollet de Peralada, Sant Climent Sescebes, Espolla, Rabós, Vilamaniscle, Garriguella, Vilajuïga, Llançà, Colera i Portbou.

Xifres i dades

Comarca: Alt Empordà

Municipis i superfície protegida:

Espolla:	669 ha (15,9%)
LaJonquera:	2.036 ha. (48,4%)
Rabós:	1.502 ha. (35,7%)
Total:	4.207 ha.

Patrimoni natural i cultural

El patrimoni de la serra de l'Albera és excepcional. En un espai relativament petit s'hi troba una gran varietat d'ambients, amb espècies tan emblemàtiques com la tortuga mediterrània, en un entorn on les poblacions humanes han deixat la seva empremta des del neolític fins als nostres dies.

Hidrologia i geologia

Els cursos d'aigua de la serra de l'Albera són curts i generalment de poc cabal, molt lligats al règim pluviomètric propi de la zona mediterrània.

L'Orlina

El Salt del Fitó

El Llobregat d'Empordà, l'Anyet, la riera de Torrelles i l'Orlina, que descendeixen perpendicularment dels cims més elevats de l'Albera, presenten generalment un corrent continu d'aigua. En el seu tram final, el Llobregat d'Empordà rep les aigües d'aquests tres rius poc abans de juntar-se amb la Muga, el riu principal de la conca.

Les rieres del sector oriental ja tenen un marcat caràcter torrencial, la riera de Garriguella baixa fins al sistema dels Aiguamolls de l'Empordà. La riera de Valleta i els torrents de Garbet, Colera i Portbou moren directament al mar.

Un dels elements hidrològics més importants de l'Albera són les basses. Són petites depressions del terreny on s'acumula l'aigua de pluja, es pot trobar una trentena d'elles i presenten un gran interès ecològic. Algunes emmagatzemen aigua durant tot l'any, mentre que d'altres, la majoria, s'assequen durant el període estival. La que té una major extensió, l'estany Gros de la Jonquera, ocupa una superfície de 3,5 ha.

Les característiques bàsiques de la geologia de la serra de l'Albera són les pròpies de les roques metamòrfiques dels Pirineus, esquists i pissarres. La zona amb més interès geològic és la que es troba en els voltants del Puig d'Esquers, en els termes municipals de Llançà i Colera.

Paisatge

El paisatge de l'Albera presenta tres àrees clarament definides: el sector occidental, l'oriental i el peu de mont.

Fageda

El sector occidental, constituït bàsicament per dues grans finques, Requesens i Baussitges, presenta les zones més humides i enlairades, amb una cobertura de bosc de gairebé el 100% i amb una vegetació extraordinàriament variada: de baix a dalt ens trobem amb suredes, alzinars, castanyedes, rouredes, boscos mixtos de caducifolis (aurons, blades, oms, moixeres, etc.) i els prats de la zona culminant. També hi destaca la vegetació de ribera, a les vores de l'Anyet i l'Orlina, amb freixes, salzes i verns.

El sector oriental, la zona de Sant Quirze de Colera-Balmeta, té característiques més mediterrànies, amb brolles, matollars i suredes a les zones baixes i alzines a les altes.

El tercer sector és el peu de mont alberenc o Aspres de l'Albera, la zona intermèdia entre la serra pròpiament dita i la plana empordanesa. És una zona que presenta un mosaic de conreus de secà, bàsicament vinya i olivera, amb espais de vegetació natural de matoll i suredes.

Hàbitats

La serra de l'Albera és el tram més oriental dels Pirineus, quan aquests arriben a la Mediterrània. Per aquesta raó presenta una gran varietat d'hàbitats propis d'aquestes dues grans regions biogeogràfiques.

Els hàbitats d'interès europeu presents a l'Espai d'Interès Natural de l'Albera o a la seva àrea d'influència, segons la Directiva 67/97/CE, són els següents:

- Codi 1210 Vegetació anual colonitzadora dels codolars litorals rics en matèria

orgànica (no prioritari)

- Codi 1240 Penya-segats de les costes mediterrànies colonitzats per vegetació, amb ensopegueres (*Limonium spp.*) endèmiques (no prioritari)
- Codi 2120 Dunes movents, amb comunitats de borró (*Ammophila arenaria*) (no prioritari)
- Codi 3120 Aigües estagnants oligotròfiques molt poc mineralitzades, amb *Isoetes ssp.*, en terrenys generalment arenosos del Mediterrani occidental (prioritari)
- Codi 3130 Aigües estagnants, poc o molt mesotròfiques amb vegetació de les classes *Littorelletea uniflorae* i *Isoeto-Nanojuncetea* (prioritari)
- Codi 3150 Estanys naturals eutròfics amb vegetació nedant (*Hydrocharition*) o poblaments submergits de grans espigues d'aigua (*Potamogeton*) (prioritari)
- Codi 3170 Basses i tolls temporers mediterranis (prioritari)
- Codi 3250 Rius mediterranis amb vegetació de *Glaucion flavi* (no prioritari)
- Codi 3260 Rius de terra baixa i de la muntanya mitjana amb vegetació submergida o parcialment flotant (*Ranunculion fluitantis* i *Callitricho-Batrachion*) (no prioritari)
- Codi 6510 Prats dalladors, generalment amb *Gaudinia fragilis*, de terra baixa plujosa, als territoris ruscínic i catalanídic septentrional (no prioritari)
- Codi 8220 Costers rocosos silícis amb vegetació rupícola (no prioritari)
- Codi 8230 *Terraprimis silicis* amb vegetació pionera (no prioritari)
- Codi 9110 Fagedes acidòfiles pirinenques (*Luzulo-Fagenion*) (no prioritari)
- Codi 91E0 Vernedes i altres boscos de ribera afins (*Alno-Padion*) (prioritari)
- Codi 92D0 Bosquines i matollars meridionals de rambles, rieres i llocs humits (*Nerio-Tamaricetea*) (no prioritari)
- Codi 9330 Suredes (no prioritari)
- Codi 9340 Alzinars i carrascars (no prioritari)
- Codi 9540 Pinedes mediterrànies (no prioritari)

Data d'actualització: 04.09.2009

Flora i vegetació

Un dels valors naturals més destacats del Paratge natural de l'Albera és l'extraordinària diversitat botànica que atresora. És molt remarcable que en un espai relativament petit com el del sector Requesens-Baussitges s'hi trobi una varietat tant considerable d'espècies vegetals.

Pel que fa als arbres, dominen l'alzina surera (*Quercus suber*, alcornoque), l'arboç o llipoter (*Arbutus unedo*, madroño), l'alzina (*Quercus ilex*, encina), el castanyer (*Castanea sativa*, castaño), el roure martinec (*Quercus humilis*, roble pubescente) i el faig (*Fagus sylvatica*, haya). Però trobem també d'altres espècies més singulars, com la blada (*Acer opalus*, arce blanco), l'auró blanc (*Acer campestre*, arce), l'auró negre (*Acer monspessulanum*, arce de Montpellier), l'oma (*Ulmus glabra*, olmo de montano), el bedoll (*Betula pendula*, abedul), la moixera (*Sorbus aria*, mostajo), el roure de fulla grossa (*Quercus petraea*, roble albar) o el ginebre (*Juniperus communis*, enebro). Dels arbres de ribera destaquen el freixe de fulla petita (*Fraxinus angustifolia*, fresno), el vern (*Alnus glutinosa*, aliso) i el trèmol (*Populus tremula*, álamo temblón).

A la zona dels voltants del castell de Requesens s'hi realitzaren plantacions d'arbres exòtics, alguns dels quals be mereixen de ser citats: xiprer dels pantans (*Taxodium distichum*, ciprés de los pantanos), tell (*Tilia sp.*, tilo), avet (*Abies sp.*, abeto), picea (*Picea sp.*, píce), pinastre (*Pinus pinaster*, pino ródano), etc. Destaquen per sobre de tots, tant per les mides que han assolit com per a la seva bona adaptació, els cedres (*Cedrus sp.*, cedro).

Al sector Sant Quirze-Balmeta, la vegetació té un caràcter marcadament mediterrani i

està molt condicionada a la secular proliferació d'incendis que ha patit. Els arbres són escassos, algun bosquet d'alzina surera i exemplars aïllats d'alzina, roure martinenc o auro negre. A les rieres trobem el vern i l'àlber (*Populus alba*, álamo). La vegetació predominant és el matollar amb presència abundant de l'argelaga negra (*Calicotome spinosa*, aulaga negra), la gatosa (*Ulex parviflorus*, aulaga morisca), l'estepa negra (*Cistus monspeliensis*, jaguarzo negro), l'estepa borrera (*Cistus salviifolius*, jaguarzo morisco), l'estepa blanca (*Cistus albidus*, jara blanca), el bruc (*Erica arborea*, brezo) o la ginesta (*Spartium junceum*, retama).

Al Paratge natural de l'Albera hi són presents diverses espècies vegetals protegides. Pel que fa als arbres tenen aquesta consideració el boix grèvol i el teix:

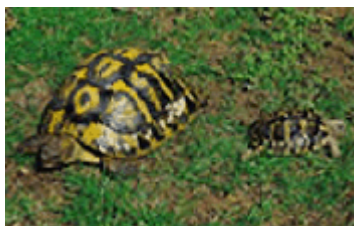
- El boix grèvol (*Ilex aquifolium*, acebo) és un arbre localitzat a la muntanya mitjana, sovint el trobem acompanyant als roures en indrets humits i a les fagedes. Presenta dues característiques que el fan una espècie clau en el manteniment del seu ecosistema. Per una banda, és un arbre perennifoli que viu habitualment en boscos de caducifolis per la qual cosa a l'hivern sovint és l'únic arbre amb fulla. A més, és precisament en aquesta estació quan fructifica i d'aquesta manera pot proporcionar aliment a un bon nombre d'animals a l'època de l'any més adversa. Per l'altra banda, té una peculiar disposició de les branques, es ramifiquen arran de terra, formant un petit espai abrigat que serveix com a refugi per als animals de refugi contra el fred. Per aquesta raó la presència de boix grèvol als nostres boscos de caducifolis té una gran importància per a la fauna.

- El teix (*Taxus baccata*, tejo) és l'altra espècie arbòria protegida. És un arbre que antigament ocupava grans extensions, però que actualment resta confinat a unes poques localitzacions a la muntanya mitjana on queden exemplars molt vells. Té un cicle reproductiu complex i són contades les zones on hi ha regeneració de l'espècie. És un arbre en forta regressió arreu d'Europa. A l'Albera existeixen molt pocs exemplars, localitzats en amagades i estretes escletxes de la zona de la capçalera de l'Orlina.

De les altres espècies vegetals protegides cal remarcar la presència de diferents espècies d'orquídiades: el limodor abortiu (*Limodorum abortivum*), *Orchis ustulata*, *Neotia nidus avis* o *Serapia lingua*, entre d'altres.

Finalment, en aplicació del PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural) tenen la consideració d'espècies protegides al Massís de l'Albera la molsa *Oedipodiella australis*, la falguera de rei (*Osmunda regalis*), *Centaurea spinabadia*, *Armeria ruscinonensis*, *Limonium tremolsii* i *Saxifraga fragosoi*.

Fauna

Tortuga mediterrània

Tortuga de rierol

Gripau comú

Xoriguer petit

M. Alcatxoe

Senglar i porcells

L'espècie animal més valuosa de l'Albera és, sens dubte, la tortuga mediterrània (*Testudo hermanni*). A la zona oriental del Paratge i al seu entorn és l'únic lloc de la península on subsisteix aquesta espècie (a part de les zones del Garraf i del cap de Creus, on ha estat recentment reintroduïda). Es tracta d'una població realment relictual en greu perill d'extinció a causa sobretot de la proliferació d'incendis forestals, dels canvis en els usos del sòl i de la captura que se n'ha fet per utilitzar-la com a animal de companyia. Per aquesta raó, la tortuga mediterrània està subjecta a una protecció especial. La seva captura és totalment prohibida. Per preservar-ne l'hàbitat s'han creat dues reserves naturals parcials i hi ha un centre de reproducció de tortugues (CRT del Santuari del Camp, a Garriguella) amb la finalitat d'aconseguir-ne, cada any, nous exemplars per ser alliberats.

De les altres espècies de la fauna herpetològica (amfibis i rèptils), en destaca la gran varietat. Així, ens trobem des d'espècies típicament eurosiberianes com la granota roja (*Rana temporaria*), el lluert (*Lacerta viridis*), la serp d'Esculapi (*Elaphe longissima*) o la serp verd-i-groga (*Coluber viridiflavus*), que habiten a les zones més obagues i enlairades, fins a les espècies més ibèriques, com el llangardaix comú (*Lacerta lepida*), la granota verda (*Rana perezi*), el sargantaner gros (*Psammotriton algirus*), la serp verda (*Malpolon monspessulanus*) o la serp blanca (*Elaphe scalaris*), que ocupen els llocs més secs i assolellats.

Del grup dels ocells rapinyaires cal remarcar la presència de la majestuosa àguila daurada (*Aquila chrysaetos*), l'àguila cuabarrada (*Hieraaetus fasciatus*), l'esparver (*Accipiter nisus*) o el duc (*Bubo bubo*). També cal fer una menció especial del xoriguer petit (*Falco naumanni*), que ha estat reintroduït a la zona amb èxit. La llista d'ocells seria inacabable —se n'hi han detectat més de 200 espècies—, així que en destacarem només el picot garser gros (*Dendrocopos major*), el pica-soques blau (*Sitta europaea*) o el tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*).

Dels peixos cal destacar la truita comuna (*Salmo trutta*) i del barb de muntanya (*Barbus meridionalis*), que viuen a les netes i oxigenades aigües de la capçalera de l'Anyet i de l'Orlina. Per preservar-ne l'existència les zones altes de les riberes són refugis de pesca.

La diversitat de mamífers al Paratge Natural i la seva zona d'influència és notable, s'hi han comptabilitzat 51 espècies, nombre que suposa el 66% del total dels mamífers de Catalunya. És remarcable l'abundància i la diversitat de ratpenats. Darrerament (l'any 2008) s'ha efectuat la troballa d'una espècie raríssima, el ratpenat de bigotis petit (*Myotis alcaethoe*), la presència del qual indica el bon grau de preservació dels boscos on habita, ja que únicament n'hi ha en arbres vells. A més, destaca la presència del porc senglar (*Sus scrofa*), la llebre (*Lepus europaeus*) i el conill (*Oryctolagus cuniculus*). Darrerament s'hi ha detectat la presència de muflons (*Ovis montanus*), cabirols (*Capreolus capreolus*) i daines (*Dama dama*) procedents de repoblacions efectuades en zones veïnes.

Dels carnívors, el més abundant és, sens dubte, la guineu (*Vulpes vulpes*), però també trobem la fagina (*Martes foina*), la mostela (*Mustela nivalis*), el turó (*Mustela putorius*), la geneta (*Genetta genetta*) i el gat salvatge (*Felis silvestris*). Entre els petits mamífers podem esmentar la rata cellarda (*Eliomys quercinus*), el liró gris (*Glis glis*), el ratolí de les collites (*Micromys minutus*) i el talpó muntanyenc (*Microtus agrestis*).

El nombre total d'espècies vertebrades que s'han comptabilitzat al Parc Natural de l'Albera és de 299, nombre que suposa el 54% del total dels mamífers de Catalunya, dels quals trobem:

- Mamífers: 51 (66% del total a Catalunya)
- Ocells: 205 (51% del total a Catalunya)
- Rèptils: 20 (70% del total a Catalunya)
- Amfibis: 11 (79% del total a Catalunya)
- Peixos: 12 (50% del total a Catalunya)

Cultura i història

Dolmen coll Medàs I

Menhir de Mas Beleta III

Sant Quirze de Colera

Ermita de Santa Maria de Colera

La serra de l'Albera, que té els colls més baixos de tot el Pirineu, ha estat de sempre lloc de pas entre els pobles i les cultures d'Europa i la península Ibèrica, però també lloc d'establiment humà. En els seus vessants meridionals hi ha una de les concentracions més importants de monuments megalítics de Catalunya, amb una cronologia entre el neolític mitjà i el calcolític (3500-1800 a.C). En el terme de la Jonquera es destaquen els dòlmens de Canadal, del Mas Baleta, dels Mesclants, del Pedreguer o els dòlmens i menhirs dels Estanys; en el d'Espolla, els dòlmens de la Cabana d'Arqueta —un dels més grans de l'Albera—, de la font del Roure, d'Arreganyats i del Barranc —amb una llosa de coberta amb gravats insculpits—, el menhir de Castellar o la necròpolis hallstàtica dels Vilars, i a Rabós, els dòlmens de la Coma de Felis, de les Comes Llobes, del Solar d'en Gubert o el menhir del Mas Roquer. Molt a prop, a Sant Climent Sescebes, hi ha el notable dolmen de la Gutina i el menhir de la Murtra o Pedra Gentil.

Els colls de Panissars i del Pertús, tots dos al terme de la Jonquera, són els passos més transitables de tota la serra, travessats per camins importants des de temps molt remots. A la ratlla fronterera amb França hi ha les ruïnes de l'antic monestir de Santa Maria de Panissars (segle XI), que va tenir una funció d'hospital de camí; excavacions arqueològiques recents han posat al descobert vestigis de la calçada romana i grans

blocs de pedra que han estat identificats amb les restes dels trofeus de Pompeu a la via Domitia - via Augusta (segle I a.C).

Hi ha un ric patrimoni d'art romànic, l'estil propi de l'alta edat mitjana, època en què es va consolidar el poblament del sector. Dins l'àmbit del Paratge, el monument més notable és l'antic monestir benedictí de Sant Quirze de Colera, documentat des del segle X, del qual resta la magnífica església basilical i vestigis del claustre, dependències monàstiques i fortificacions; prop seu hi ha l'antiga parròquia de Santa Maria de Colera, també romànica, tot dins el terme de Rabós, a la vall de Sant Quirze. També cal indicar l'ermita de Santa Llúcia (segles XII-XIII), abans parròquia de Sant Miquel de Solans), l'església de Sant Julià dels Torts (segles XII-XIII) i l'interessant exemplar preromànic de Sant Pere del Pla de l'Arca (segle X), a la Jonquera. Les antigues parròquies de Sant Martí de Baussitges (segle X) i de Sant Genís d'Esprac (segles XII-XII), preromànica i romànica, respectivament, a Espolla; o l'ermita de Sant Quirc i la parròquia tardoromànica de Sant Julià (segles XIII-XIV) a Rabós d'Empordà.

Al terme de la Jonquera, dominant estratègicament els colls de la serra de l'Albera, hi ha les restes del castell de Rocabertí, d'un llinatge nobiliari vinculat al comtat de Peralada que va tenir un paper destacat en la història de Catalunya. Posseïen també el proper castell de Requesens, al sud del puig Neulós, que va ser reformat a la fi del segle XIX a la manera fantasiosa pròpia de l'anomenat romanticisme arquitectònic, que havia posat en voga a França Viollet Leduc; prop seu hi ha el santuari de Santa Maria de Requesens (segle XVIII), centre de devoció popular. Un tercer castell del terme era el de Canadal, del qual resten notables fortificacions dels segles XIV-XV. Podem admirar belles mostres d'arquitectura popular i casals senyoriais, com la Posta Reial, Ca l'Armet i Can Laporta, a la Jonquera, el castell d'Espolla i la casa dels marquesos de Camps, a l'Espolla, i també les de Rabós.